

Viața împreună

Psalmii – Cartea de rugăciuni a Bibliei

Dietrich Bonhoeffer

Prefață și postfață
de Gerhard Ludwig Müller
și Albrecht Schönherr

Traducere de Ligia Taloș

Cuprins

ABREVIERI	7
PREFAȚA EDITORILOR	9

Viața împreună (1939)

Prefața autorului	17
1. Părtașia	19
2. Ziua petrecută împreună	37
3. Ziua petrecută în solitudine	65
4. Slujirea	75
5. Mărturisire și euharistie	91

Psalmii – Cartea de rugăciuni a Bibliei (1940)

Cartea de rugăciuni a Bibliei	103
1. Autorii Psalmilor	107
2. Titlu, melodie, versuri	111
3. Închinarea și Psalmii	113
4. Clasificare	115
<i>Creația</i>	115
<i>Legea</i>	116
<i>Istoria mântuirii</i>	117
<i>Mesia</i>	118
<i>Biserica</i>	119

<i>Viața</i>	120
<i>Suferința</i>	121
<i>Vina</i>	123
<i>Vrăjmașii</i>	126
<i>Sfârșitul</i>	128

POSTFAȚA EDITORILOR	131
<i>Contextul istoric și bisericesc</i>	133
<i>Cum arăta viața practică în Finkenwalde?</i>	137
<i>Ecou și efect</i>	139
<i>Spiritul și conținutul cărții VIAȚA ÎMPREUNĂ</i>	143
<i>VIAȚA ÎMPREUNĂ ca scriere religioasă</i>	151
<i>VIAȚA ÎMPREUNĂ în teologia lui Bonhoeffer</i>	153
<i>Există o distanțare ulterioară față de VIAȚA ÎMPREUNĂ?</i>	158
<i>Continuarea abordării teologice a lui Bonhoeffer</i>	159
<i>Fundamentul hristologic al vieții împreună</i>	163
<i>Comuniunea, o realitate pneumatică</i>	165
<i>Formele vieții creștine împreună</i>	167
<i>Mijlocirea hristologică a rugăciunii</i>	169
<i>Rugăciunea scripturală</i>	170
<i>Autorii Psalmilor</i>	170
BIBLIOGRAFIE	173
<i>Cărți și lucrări folosite de Dietrich Bonhoeffer</i>	173
<i>Cărți și lucrări folosite de editori</i>	176
INDICE TEMATIC	179
INDICE DE REFERINȚE BIBLICE	185
INDICE E PERSOANE	189

ABREVIERI

- BSLK Die Bekenntnisschriften der evangelisch-lutherischen Kirche (Mărturisirea de credința a Bisericii Evanghelice Lutherane)
- CA Confessio Augustana – Mărturisirea de credință de la Augsburg
- DB Eberhard Bethge, *Dietrich Bonhoeffer*
- DBW *Dietrich Bonhoeffer Werke*, ed. E. Bethge et al., München, 1986–, Gütersloh 1994– (vezi Bibliografie b)
- EG Evangelisches Gesangbuch (Carte de cântări evanghelice) 1992–
- EG.BP Evangelisches Gesangbuch für Brandenburg und Pommern – Carte de cântări pentru Brandenburg și Pomerania
- GL D. Bonhoeffer, *Gemeinsames Leben (Viața împreună)*
- GS D. Bonhoeffer, *Gesammelte Schriften (Scrieri alese)*
- IBF Internationales Bonhoeffers Forum 1–, München, 1976–
- KD Karl Bart, *Die Kirchliche Dogmatik (Dogmatica bisericească)*
- LB Biblia Luther (Die Bibel nach der Übersetzung Martin Luthers – Biblia în traducerea lui Martin Luther)
- MW Die Mündige Welt I–V, München, 1955–1969
- NL-Bibl. Restbibliothek Bonhoeffers, în Nachlaß Dietrich Bonhoeffer
- SC Sanctorum Communio
- WA Weimer Ausgabe (ediția Weimar a operelor lui M. Luther)
- WA.DB Weimer Ausgabe Deutsche Bibel (ediția Weimar a Bibliei traduse de M. Luther)

Prefața editorilor

În mod paradoxal, datorăm apariția cărții *Viața împreună* „poliției secrete” – Gestapoului. Faptul că aceasta, la finele anului 1937, a ordonat închiderea, pe lângă cea a altor instituții ale Bisericii Mărturisitoare, și a seminarului din Finkenwalde, condus de Bonhoeffer, unde viitori pastori au experimentat în mod practic „o viață împreună”, l-a determinat pe Bonhoeffer să aștearnă pe hârtie ceea ce era de spus în legătură cu viața unei comunități creștine.¹ „Cu trei ani înainte”, mărturisește Eberhard Bethge, „Bonhoeffer refuzase ferm să scrie ceva despre stilul de viață din Finkenwalde”, susținând că „primele experimente nu erau suficient de concludente pentru a fi publicate”.² Voia să adune mai întâi experiențe într-un domeniu care, în detrimentul său, era mai puțin explorat de Biserica Evanghelică. În prefață se spune concis: organizarea unei vieți comune în jurul Cuvântului nu constituie „îndeletnicirile unor cercuri private, ci [...] o atribuție a Bisericii”. Testarea practică ar trebui să determine Biserica „a se implica activ”, fiindcă o astfel de îndatorire necesită „participarea atentă a celor responsabili”, iar Finkenwalde aduce doar o „contribuție individuală la această temă”.³ Au recunoscut și alții această problemă. De pildă, încă din 1937, Hans Joachim Iwand a predicat despre „părtășia vieții creștine” studenților din seminarul pastoral condus de el.⁴

Este remarcabil faptul că *Viața împreună* a luat ființă și s-a publicat în împrejurări nefavorabile. După cum își amintește Eberhard Bethge, „Bonhoeffer a scris cele circa o sută de pagini fără întrerupere, anume în septembrie/octombrie 1938, în Göttingen, în timpul

¹ Cf. *DB*, p. 481–762, în special p. 527–539.

² E. Bethge, *Postfață* (1979), *Viața împreună*, p. 110–111.

³ Vezi *Prefața autorului*.

⁴ H. J. Iwand, *Von der Gemeinschaft christlichen Lebens*, 1937.

unei șederi neobișnuite de patru săptămâni în casa surorii sale gemene, Sabine Leibholz, care tocmai emigrase. Eu încercam să citesc *Dogmatica* lui Barth, Bonhoeffer stătea la biroul cumnatului său și scria întruna. La răstimpuri, erau pauze plăcute: zilnic o oră pe terenul de tenis, din când în când o călătorie la Kassel, pentru a participa la zilele muzicii, unde răsuna muzica lui Philipp Emanuel Bach, de unde am achiziționat și un clavecin. Există însă și un alt fel de întrepreri: știrile transmise la un post de radio englez despre accentuarea crizei sudeților, convorbirile telefonice zilnice la Berlin cu familia și consiliul frățesc despre recrutările iminente, despre interzicerea tuturor activităților Bisericii Mărturisitoare [...] Acea vară a adus Biserica Mărturisitoare la gradul cel mai scăzut al slăbiciunii și diminuării ei, fiindcă cea mai mare parte a pastorilor au depus jurământul față de Hitler, pe care conducerea oficială a Bisericii l-a oferit ca dar de ziua de naștere a Führerului, după intrarea acestuia în Austria. La conferința pastorală, Bonhoeffer și susținătorii lui s-au opus vehement acestuia, dar în zadar.⁵ Care era situația în Biserica Mărturisitoare s-a văzut în septembrie, când mulți au refuzat să folosească în cadrul slujbei rugăciunea pentru criza din Cehia, introdusă de conducerea interimară a Bisericii.

În același timp s-a agravat și situația familială. În 8 septembrie 1938, Gerhard Leibholz, un «nearian» botezat – ca să folosim terminologia discriminatorie de atunci – împreună cu soția sa, Sabine Leibholz, sora geamănă a lui Dietrich Bonhoeffer, au fugit în Elveția și de acolo în Anglia, fiindcă se așteptau să se introducă măsuri drastice în eliberarea pașapoartelor pentru cetățenii de origine evreiască. „Peste toate acestea, se făceau primele pregătiri pentru puciul în care era implicat în mare măsură cumnatul Hans von Donany.”⁶

În această situație, tensionată din punct de vedere politic, bisericesc și personal, Bonhoeffer se concentra profund să scrie mica lucrare *Viața împreună*. El era convins că pretenția Bisericii Mărturisitoare de a fi Biserica lui Isus Hristos în acea vreme, în Germania, este găunoasă, dacă nu se înțelege pe sine ca o comunitate născută

⁵ E. Bethge, Postfață, 1979, *Viața împreună*, p. 108–109.

⁶ *Ibid.*, p. 110.

din Cuvânt și trăind prin Cuvânt și nu se lasă întărită și încurajată în acesta.⁷ *Viața împreună* trebuie considerată o contribuție în acest sens. Cu o mare capacitate de compoziție, Bonhoeffer a reușit să adune laolaltă multitudinea imaginilor și îndemnurilor biblice, trăsăturile pietiste și cunoștințe socio-psihologice. Evitarea oricărui entuziasm romantic îngăduie să se resimtă devotamentul sincer al credinței, disponibilitatea de a-i sluji pe frați și modul în care este impulsionat spiritul oricărei comunități vii. Nu se poate trece cu vederea faptul că, după 1945, lectura izolată a *Vieții împreună* a facilitat uneori înțelegerea entuziastă a cărții. De aceea, în Postfață se încearcă o plasare corectă a acesteia în opera completă a lui Bonhoeffer.

Viața împreună a apărut în trei ediții, în 1939, la editura Kaiser din München, cu numărul 61 în seria editată atunci de Eduard Thurneysen, „Theologische Existenz heute“. La numai un an a fost necesară o a patra ediție, apărută în 1940 ca lucrare separată în Evangelischer Verlag Albert Lempp (inițial Chr. Kaiser Verlag), corectată, dar nemodificată. Cea de-a 5-a ediție a putut apărea din nou la editura Chr. Kaiser din München abia după război, în 1949. O a 4-a ediție apărută în 1980 în Republica Democrată Germană și cea de-a 26-a ediție tipărită în 2001 dovedesc forța de atracție nediminuată până în zilele de azi a acestei cărți.⁸

II

Ediției de față, publicată în colecția *Dietrich Bonhoeffer Werke (DBW)*, îi este atașat un scurt studiu al cărții Psalmilor, fiind, practic, o explicație suplimentară a ceea ce se spune în capitolul doi al lucrării *Viața împreună* despre înțelegerea și întrebuințarea Psalmilor. Este ultima lucrare publicată antum, cu titlul *Cartea de rugăciuni a Scripturii. Introducere la Psalmi*, publicată în 1940 la editura Verlag für Mission-

⁷ Cf. *DBW*, 1936, vol. 14, p. 667 și urm.

⁸ Cartea a fost tradusă în mai multe limbi: franceză 1947, 1984; olandeză 1952, 1981; engleză 1954, 1976; daneză 1958; chineză 1958, japoneză 1960, 1968; finlandeză 1962; portugheză 1962, 1982; coreeană 1964; spaniolă (castiliană) 1966, 1985; catalană 1977; italiană 1969, 1979; africană 1970; suedeză 1971; norvegiană 1979.

und Bibelkunde Bad Salzuffen, al 8-lea volum în seria „Hinein in die Schrift“. Nu se mai poate stabili cu precizie data la care a fost scrisă. Se poate însă presupune că a fost scrisă la începutul anilor 40, fiindcă Bonhoeffer, în timpul vicariatului din Pomerania de Est, s-a ocupat cu asiduitate de cartea Psalmilor. Imaginea de pe pagina de titlu, aleasă și dorită de Bonhoeffer, reprezintă sculptura regelui David din domul de la Worms (1483). Scopul acestei alegeri era să evoce faptul că ceea ce Dumnezeu spune prin Psalmi este normativ pentru comunitatea creștină, chiar dacă vine din gura unui rege tânăr – o afirmație provocatoare din punct de vedere teologic și politic la acea vreme.

Alături de *Costul uceniciei și Viața împreună*, lucrarea a generat apoi o corespondență nedorită între autor și așa-numita „Cameră a scriitorilor Reichului“.⁹ Autorul a fost acuzat că pentru publicarea ei a încălcat ordinul de a înregistra obligatoriu scrierile sale și a primit o amendă în valoare de 30 mărci, împreună cu interdicția de a mai presta în continuare vreo activitate publicistică. În 22 aprilie 1941, Bonhoeffer a protestat împotriva acestor restricții, pretinzând că scrierile sale sunt lucrări științifice și de aceea nu trebuie supuse obligației de înregistrare. De fapt, factura acestor lucrări nu era foarte precis determinată, astfel încât ele nu ar fi trebuit prezentate Camerei.¹⁰ Președintele acestui forum a suspendat amenda, dar a menținut interdicția de publicare, menționând totuși că „datorită conținutului predominant dogmatic, el ar putea să recunoască lucrările spirituale ca fiind științifice“, dacă le recunoaște Camera.¹¹ După război, lucrarea a cunoscut mai multe ediții, ultima, cea de-a 12-a, apărând în 1986.¹²

III

Această nouă ediție se bazează pe ultimele versiuni autorizate de Bonhoeffer:

⁹ Cf. *DBW*, 1941, vol. 16, p.170–171, 177–181.

¹⁰ *DBW*, vol. 16, p. 177–178.

¹¹ *DBW*, vol. 16, p. 181.

¹² Traduceri în: franceză 1968, italiană 1969, 1985, olandeză 1969, 1971; engleză 1970, 1983; spaniolă 1974; norvegiană 1979; slovacă 1985.

- ❖ *Gemeinsames Leben (Viața împreună)*, ed. a 4-a, Evangelischer Verlag Albert Lempp/inițial Chr. Kaiser Verlag, München, 1940
- ❖ *Das Gebetbuch der Bibel. Eine Einführung in die Psalmen (Cartea de rugăciuni a Bibliei. Introducere la Psalmi)*. Hinein in die Schrift 8, MBK-Verlag. Verlag für Mission- und Bibelkunde, Bad Salzflun, 1940.

Manuscrisele ambelor lucrări au dispărut.

Conform cu regulile stabilite de editură pentru seria Dietrich Bonhoeffer Werke, textul publicat de Bonhoeffer a rămas neschimbat, doar greșelile de dactilografie au fost îndreptate discret.

Aparatul editorilor a fost redus la minim. El conține în principal referințele pentru citate, traducerea termenilor și expresiilor din alte limbi, precum și explicarea unor termeni tehnici sau a unor aluzii. Referințele biblice au fost comparate în întregime cu versiunea folosită de Bonhoeffer, Biblia primită cu ocazia confirmării de la fratele său Walter, răposat în 1918, și pe care acesta a primit-o de la mama sa în 17 mai 1914.¹³ Am considerat că nu este necesar să evidențiem deosebiri ne semnificative față de Biblia Luther, când Bonhoeffer a tradus după cum a considerat de cuviință. Doar în cazul deosebirilor semnificative, care indică o înțelegere diferită, a fost introdusă o notă de subsol. Pentru citatele din Noul Testament, Bonhoeffer s-a orientat după textul grecesc.¹⁴ Pentru referințele bibliografice de la note sunt folosite prescurtări ale titlurilor; datele complete sunt cuprinse în bibliografia finală.

Paginația corespunde cu cea folosită în majoritatea edițiilor publicate după Război: *Viața împreună* (edițiile 10–21, München, 1961–1986) și textul lucrării *Cartea de rugăciuni a Bibliei* (GS IV

¹³ *Die Bibel oder die ganze Heilige Schrift des Alten und Neuen Testaments nach der deutschen Übersetzung D. Martin Luthers*, Durchgesehen im Auftrag der Deutschen Evangelischen Kirchenkonferenz, Mitteloktav-Ausgabe, Stuttgart, 1911 (Biblia Luther, LB.).

¹⁴ *Novum Testamentum Graece et Germanice*, ed. de Eberhard Nestle și revizuit de Erwin Nestle, ed. a 13-a, Stuttgart, 1929.

p. 544–569), inclus în seria „Gesammelte Schriften“ (GS). Numărul care apare în partea de sus a paginii începe după fiecare slash din text.

Cele două lucrări ale lui Bonhoeffer sunt urmate de o postfață comentată a editorilor împărțită în trei părți. Din perspectiva experienței personale, Albert Schönherr oferă o privire asupra circumstanțelor biografice, ecleziale și contemporane în care s-au scris celor două cărți, menționând totodată și primele reacții cu privire la recepțarea lor. În partea a doua, Gerhard L. Müller, coeditor, încearcă să ne introducă în spiritul și conținutul *Vieții împreună* și să încadreze scrierile în opera completă și teologia lui Bonhoeffer. Postfața se încheie cu observații referitoare la *Cartea de rugăciuni a Bibliei*, scrise tot de Gerhard L. Müller.

Mulțumim doamnei Ilse Tödt pentru numeroasele intervenții și lui Matthias Bahr și Martin Antwerpen pentru ajutorul oferit la redactarea indicilor. De asemenea, le mulțumim lui Ulrich Kabitz și lui Herbert Anzinger, precum și lui Eberhard Bethge, care a îngrijit editarea acestui volum ca editor general al seriei Dietrich Bonhoeffer Werke.

Gerhard L. Müller
Albert Schönherr

München și Waldesruh
30 dec. 1986